બનામે જહાંદાર જાં આફરીં.

પરમભક્ત પ્રહ્લાદ

અથવા

નૃસિંહાવતાર

નામક

પંડિત રાધેશ્યામ કવિરત્ન પાસે

ખાસ લખાવેલા નાટકના સંક્ષિપ્ત સાર તથા ગાયનો.

" परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे " ॥

श्रीमद्भगवद्गीता अ० ४ श्लो. ८.

નવી આલફ્રેડ નાટક મંડળી.

પ્રકાશક:

માણેકશાહ કે૦ બલસારા મેનેજીંગ પ્રોપ્રાયટર.

ખેતવાડી ૯ મી ગલી મુંબઇ.

પ્રત:—૨૧૦૦

સુરત લીમડાચોકમાં આવેલા મગનલાલ વનમાળીદાસના
"દેશી મિત્ર" પ્રેસમાં નાથુભાઈ દેવચંદે છાપ્યા.

સંવત ૧૯૮૧] કીંમત ૪ આના. [સને ૧૯૨૫

પ્રસ્તાવના.

આજથી લગભગ દસ વર્ષ પૂર્વે અમારી નવી આ[ાલ્ફ્રેડ] 'પોતાન' ... ભારતવર્ષની પ્રજા જે ભાષામાં સમસ્ત ભારતવર્ષની એકભ.. ટલે કે ભારતવર્ષની (Lingua Franca) કરવા માટેના ભગીરથ પ્રયત્નો કરી રહી છે અને વસ્તુતઃ જે ભાષા સમસ્ત ભારતવર્ષની સર્વસાધારણ ભાષા થવાની સંપૂર્ણ યોગ્યતા ધરાવે છે તે સર્વમાન્ય હીન્દી ભાષામાં નાટકો ભજવી એ ભાષાને ભારતવર્ષના બીજા ભાગોમાં પ્રસારવાના તેમજ ભારતવર્ષની આર્ય પ્રજાની પ્રાચીન ઐતિહાસીક તથા ધાર્મિક ભાવનાઓને ઐતિહાસીક ધાર્મિક નાટકોદ્વારા પુનઃ સતેજ કરવાના ઉદ્દેશથી "વીર અભીમન્યુ" નામક 'મહાભારત' ના આધારે લખાવીને રંગભૂમીપર ભજવી બતાવ્યું હતું અને તે મધ્ય હીન્દુસ્તાનનાં દીલ્લી, લખનૌ, મુરાદાબાદ તથા કાનપુર આદી સ્થાનોમા તેમજ મુંબઇ, સૂરત તથા અમદાવાદ (અમદાવાદ જેવાં, જયાના નીવાસીઓમાં હિન્દી ભાષાનો અત્યંત અલ્પ પ્રચાર છે તેવા સ્થાનોમા પણ પ્રેક્ષકોના આદરને પાત્ર થયું હતું. અમારા એ પ્રયત્નમાં અમને અમારી ધારણા કરતા વિશેષ પરી માણમાં મળેલા વીજયથી અમારા ઉત્સાહ ની વૃદ્ધિ થાય એ સ્વાભાવિક હતું અને તે ઉત્સાહના યોગે જ અમો આજે હિન્દી ભાષામાં લખાયલા 'પરમભક્ત પ્રહલાદ કિંવા નૃસીંહાવતાર' નામક નવીન ધાર્મીક કીંવા પૌરાણીક નાટકને પ્રેક્ષકો સમક્ષ રંગભૂમીપર ભજવવાનુ સાહસ કરીએ છીએ. અમારી માન્યતા અનુસાર અમોએ પ્રસ્તુત પૌરાણિક નાટકને ઉત્તમ લેખરૂપ આભ્યંતર શૃંગારવડે તેમજ યથોચીત સીનસીનરી તથા પોશાક આદી બાહ્યઉપકરણો વડે શૃંગારવામા કોઇ પણ પ્રકારની ન્યૂનતા રહેવા દીધી નથી; તથાપી અમારા એ પ્રયત્નની સફળતાના નીર્ણયનો અધીકાર પ્રક્ષકો હોવાથી એ વીષયમાં અત્યારે અમે પોતે મૌનાવલંબન જ ઉત્તમ માનીએ છીએ; કારણ કે, કાર્યકર્ત્તા મનુષ્ય છે અને યશોદાતા કીંવા ફળદાતા પરમેશ્વર છે.

અસ્તુઃ અમારા "વીર અભીમન્યુ" નાટક પ્રમાણેજ પરમાત્માની કૃપા જો અમારો આ "પરમભક્તથી પ્રહલાદ" નામક નવીન હીન્દી નાટક પ્રયોગ લોકાદરોને પાત્ર થશે. તો એ લોકપ્રીયતાનેજ અમારા પરીશ્રમનું પૂર્ણ પારીતોષીક માનીને અમો એવાજ અન્ય નવીન પ્રયત્નનો દ્વીગુણીત ઉત્સાહથી આરંભ કરીશું. ઇત્યલમ.

લી० માણેકશા. કો. બલસારા.

મેનેજીંગ પ્રોપાયટર

પરમભક્ત પ્રહ્લાદ.

સંક્ષિપ્ત સારાંશ.

રંગભૂમિ—પ્રારંભમાં નાન્દી અને નાન્દીના સમાપ્ત થતાં સુત્રધાર તથા નટી દ્વારા નાટ્યવસ્તુના નીર્દેશ સહિત નાટ્ય પ્રયોગના ઉદ્દેશને। પ્રકાશ

પ્રવેશ ૧ લો—એક કુંભારણના નિંભાડામાં બિલાડીના બે બચ્ચાં બંધ થઇ ગયા છે. કુંભારણને ચીંતા છે કે કદાચ તે બચ્ચાંઓ બળી ન જાય, એટલે કુંભારણ જગદીશથી પ્રાર્થના કરે છે કે—'જગદીશ તે બચ્ચાઓને બચાવો. રાજકુમાર પ્રહલાદ આપણા સખા પ્રમોદની સાથે ત્યા આવી પુગે છે અને કુંભારણથી વિવાદ કરે છે. વિવાદનો મૂળ કારણ આ છે કે પ્રહલાદ પોતાના પિતાને જગદીશ માને છે. અને કુંભારણ સર્વ વ્યાપક પરમ પિતાને જગદીશ માને છે. અન્તમાં શરત થાય છે કે અગર બિલાડીના બચ્ચાં નિંભાડામાંથી જીવતા નિકળી આવશે, તો કુંભારણની વાત ખરી માનવામાં આવશે અન્યથા કુંભારણને દંડ ભોગવવું પડશે. પ્રહલાદ પોતાના હાથોથી નિંભાડો ખોલે છે અને બિલાડીનાં બચ્ચાં જીવતા નીકલે છે. પ્રહલાદ કુંભારણને ગુરૂ માતા તરીકે માને છે અને સર્વ વ્યાપક જગદીશનો પરમભક્ત બની જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો—પોતાને જગદીશ માનતો દૈત્યરાજ હિરણ્ય કશિપુ પોતાનાં ખુશામદી દરબારીયો સાથે આવે છે. હિરણ્યકશિપુ સઘળાઓથી કહે છે કે હું જગદીશ છું, મને જગદીશ કહો. એટલામાં રાજ્યનાં અત્યાચારોથી પીડાતા કેટલાક ખેડુતો જુલ્મોની ફરિયાદ કરતા આવી લાગે છે. હિરણ્યકશિપુ તેઓથી બલપૂર્વક જગદીશ મનાવે છે, તેઓ નથી માનતા. હિરણ્યકશિપુ તેઓને દરબારમાંથી કઢાવી મૂકે છે, અને તેઓને શૂળીપર ચઢાવી દેવાની આજ્ઞા કરે છે.

પ્રવેશ ૩ જો—રાણી શ્યામલતા પોતાની સખીયો સાથે વિશ્વ પ્રેમની વાતો કરે છે એટલામાં હિરણ્યકશિપુ આવે છે અને કહે છે કે મ્હે જે દેવતાઓની સ્ત્રીયોને પકડી મંગાવેલી છે, તેઓને તમારી

દાસીયો બનાવવી છે. દેવતાઓની આર્યો રાણીને ઉપર થએલાં અત્યાચારોની દયાજનક કથા સંભળાવે છે. ૨. પોતાનો પતિવ્રત ધર્મ સાચવીને તેઓને છુટી કરે છે.

પ્રવેશ ૪ થો—ખુશામદી દરબારી લોભીલાલ પોતાના ઘરમાં, દૌલતના ગુણ ગાય છે. એટલામાં તેનો છોકરો પ્રમોદ આવે છે અને વિવાદ કરી નામ ને મોટો બતાવે છે. એ વીવાદમાં લોભીલાલની સ્ત્રી ચંચલા આવીને તેનો ફેંસલો કરે છે કે નામને દૌલત એ બન્નેને ચાહવાવાલાના દરજ્જા નીચા છે. શ્રેષ્ઠ તે છે કે જેને નથી નામ ચાહતું કે નથી દૌલત, ચાહે છે કેવળ પ્રેમ. અને આ ગુણ છે નારી જાતિમાં.

પ્રવેશ ૫ મો—હિરણ્યકશિપુના અત્યાચારોથી પીડાતા રાજ્યનાં કેટલાંક બ્રાહ્મણો પોતાની જાતીની અધોગતિના રોદણા રડતા આવે છે. એટલામાં રાજાનો ખુશામદી દરબારી પાણ્ડે આવે છે. અને તેઓને ભય બતાવે છે, એટલામાં પાણ્ડેની સ્ત્રી 'સત્યે નાસ્તિ ભયં ક્વચિત'નો ઝંડો લઇને આવે છે, અને પાણ્ડેને શરમાવે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—કુંભારણથી જ્ઞાન મળ્યા પછી ૧ વર્ષ સુધી એકાન્તવાસ કરીને પ્રહલાદ અને પ્રમોદ હરી સ્મરણ કરતા આવે છે, પ્રમોદ પોતાનાં સખા પ્રહલાદને કહે છે કે હવે તમે સંસારમાં જગદીશના નામનો પ્રચાર કરો અને હું રાજા અને પ્રજાના સંબંધનો સુધારો કરીશ.

પ્રવેશ ૭ મો—હિરણ્યકશિપુના દરબારમાં પ્રહલાદ અને પ્રમોદ આવે છે. પ્રહલાદ પોતાના પિતાને કહે છે કે તમો જગદીશ નથી. જગદીશ તો એ છે કે જે સર્વ વ્યાપક અને સૃષ્ટિને નિયમમાં રાખવાવાળો છે. બન્નેનો એ વાતપર વિવાદ થાય છે, હિરણ્યકશિપુ કહે છે કે તું નાસ્તિક થઇ ગયો છે માટે હું તને યુવરાજ બનાવીશ નહીં અને તાજો તખ્ત પણ નહી આપીશ. પ્રહલાદ કહે છે કે જે બધી દુનિયાનો સરતાજ છે તે જો ચાહે તો તમારા માથાપરનો તાજ મારા માથાપર આવી જાય. એ સાંભળીને હિરણ્યકશિપુ ક્રોધાંધ બની જાય છે અને તલવાર ઉગામી મારવા દોડે છે. તલવાર હાથમાંથી છુટી જાય છે, અને તેના માથાનો તાજ ઉડીને પ્રહલાદના માથા પર આવી જાય છે. દરબારના પાછળના ભાગમાં વિષ્ણુ ભગવાન પ્રકટ થઇ પ્રહલાદને આશીર્વાદ આપે છે. ઘણા ચમત્કાર સાથે <u>પહેલા અંકની સમાપ્તિ થાય છે.</u>

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—હિરણ્યકશિપુની રાણી શ્યામલતા સાહેલીયો સાથે નારી ધર્મ ઉપર વાદવિવાદ કરે છે.

પ્રવેશ ૨ જો—હિરણ્યકશિપુનો ખુશામદી દરબારી લોભીલાલ પોતાના બેટાં પ્રમોદને રાજકીય પાઠશાલામાં ભણાવવા માટે લઇ જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—રાજકીય પાઠશાલામાં રાજ ગુરૂ પાંડે કેટલાંક છોકરાઓ સાથે પ્રહલાદ અને પ્રમોદને ભણાવે છે. પ્રહલાદ પાઠશાળામાં જગદીશની ભક્તિનો પ્રચાર કરે છે, અને પ્રમોદ પાઠશાળાના છોકરાંઓને સ્વાર્થના શિક્ષણની પાઠશાળાનો ત્યાગ કરવા કહે છે, છેવટે બધાં છોકરાઓ પાઠશાળાનો ત્યાગ કરે છે, અને 'જય જગદીશ હરે'નું ગીત ગાય છે.

પ્રવેશ ૪ થો—પાણ્ડે હીરણ્યકશીપુને આવીને કહે છે કે પ્રહલાદ ભણતો નથી, હીરણ્યકશીપુ આજ્ઞા કરે છે કે આ તલવાર લઇ જાઓ અને તેને મારી નાખો. તલવાર લેતી વખતે પાંડેજીનો હાથ ધ્રુજે છે. હીરણ્યકશીપુ કહે છે કે તમે બ્રાહ્મણ છો, તમારાથી આ કામ નહીં થાય. ત્યાર પછી હીરણ્યકશીપુ લોભીલાલને કહે છે કે તમો આ તલવારથી તેનો વધ કરો. લોભીલાલ વાણીયાપણું બતાવે છે, અને કહે છે કે આપે તો મ્હને હંમેશા સોના ચાદીનું ઇનામ આપ્યું છે, પણ આજ મ્હેં કયા કમબખતનું મોઢું જોયું છે કે લોઢાની તલવારની બખ્શીશ લઇ રહ્યો છું. હિરણ્યકશીપુ કહે છે કે તમે પણ લાયક નથી. ત્યાર પછી વજ્રદન્ત નામના ક્ષત્રિય સેનાપતિને આજ્ઞા આપે છે. વજ્રદન્ત કહે છે કે બાલકપર તલવાર ચલાવવું ક્ષત્રિયોનો ધર્મ નથી. અન્તમાં વક્રમૂર્તિ નામના એક શૂદ્ર સેવકને રાજમુદ્રા આપી પ્રહ્લાદને કારાગારમા પહોચાડવા માટે હુકમ કરે છે. દરબારિયોના ગયા પછી હિરણ્યકશિપુ પોતાના પુત્રના નાશ માટે ભીષણ પ્રતિજ્ઞા કરે છે. એટલામાં શ્યામલતા આવી પહોંચે છે અને પોતાના પુત્રનો ઘાત કરવાને તૈયાર થયેલી તલવારને પોતાની શોક્ય માની તેના સાથે વાગ્યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થાય છે. એ વાગ્યુદ્ધમાં રાણી તલવાર ઉપર વિજય મેળવે છે. અને પોતાના હાથથી પ્રહ્લાદને ન મારવાને હિરણ્યકશિપુ પાસે વચન માંગી લે છે.

પ્રવેશ ૫ મો—પ્રમોદને પકડવાનો આજ્ઞા પત્ર લઇને હવાલદાર આવે છે; પરન્તુ પ્રમોદ અને પ્રમોદની માતા ચંચલાના ચરિત્રોનો પ્રભાવ પડે છે અને તેથી પ્રમોદને પકડવાના આજ્ઞાપત્રને ફાડી નાંખે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—કારાગારમાં પ્રહલાદ પ્રભુના ધ્યાનમાં નિમગ્ન થઇ બેઠેલો છે. વિષ્ણુ તથા શંકર તેની રક્ષા કરવા માટે ઉપાય યોજવે છે. હિરણ્યકશિપુ પ્રહલાદપર સર્પ છોડાવે છે. પ્રહ્લાદ સર્પને જગદીશ જાણીને આંખ બંધ કરીને તેને ભેટી પડે છે. અચાનક સર્પ અલોપ થઇ જાય છે. અને તેની જગ્યા ઉપર વિષ્ણુ ભગવાન પ્રકટ થાય છે. અને પ્રહલાદની આંખ ખુલતાં પહેલાં અન્તર્ધ્યાન થઇ જાય છે. હિરણ્યકશિપુ પ્રહલાદને માટે ઝહેર મેળવીને દૂધ મોકલે છે. પ્રહલાદ જ્યારે દૂધ પિયે છે, ત્યારે શંકર ભગવાન પ્રકટ થઇને દૂધમાંનું ઝહેર એંચી લે છે. અન્તમાં હિરણ્યકશિપુ આવીને પ્રહલાદને પહાડની સૌથી ઉચામા ઉચી ટોચ પરથી પ્રહલાદને નીચે નંખાવી દેવડાવે છે, પહાડની નીચે વીષ્ણુ ભગવાન પ્રકટ થઇ પ્રહલાદને પોતાના ખોળામાં લઇ લે છે.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો—રાણી શ્યામલતા, પોતાનાં પતી તથા પુત્રવચ્ચે થયેલા વીગ્રહમા કોનો પક્ષ સ્વીકારવો એ વીષયનો વીચાર કરતી આવે છે. પરન્તુ કોઇપણ જાતના નીશ્ચયપર ન આવી શકવાથી નીરાશા દર્શાવતી ચાલી જાય છે, રાણીના ગયા પછી હીરણ્યકશીપુની દુષ્ટ સ્વભાવવાળી બ્હેન ઢુંઢા પોતાની નણંદ તરફ વૈર ભાવ દર્શાવતી આવે છે, ઢુંઢાને અગ્નીમાં ન બળવાનું વરદાન મળેલું હોવાથી તે અત્યન્ત અહંકારીણી થઇ ગયેલી છે, અને પોતાનાં વૈરાગ્નીથી શ્યામલતા તથા પ્રહલાદના નાશ માટેની પ્રતીજ્ઞા કરીને જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો—હીરણ્યકશીપુને નીંદ્રામા અશુભ સુચક સ્વપ્નો આવે છે, તે જોઇ ગભરાઇને ભયદર્શક ઉદગારો કાઢે છે. ઢુંઢા તેના ઉદગારો સાભળીને આવે છે અને આશ્વાસન આપે છે, તથા પોતાને મળેલા અગ્નીમાં ન બળવાના વરદાનના બળથી પ્રહલાદ સહીત અગ્નીમા બેસી પ્રહલાદને બાળી નાંખવાનું કાર્ય પોતાના શીર ઉપર

ઉપાડી લે છે. એ કાર્યની સીદ્ધી માટે ભ્રાતા અને ભગીની બન્ને ત્યાંથી રવાના થાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો—વીષ્ણુ ભગવાન કહે છે કે અગ્નીમાં ન બળવાનું ઢુંઢાને વરદાન છે એ વાત ખરી પણ જો તે એકલી બેસે તોજ તે વરદાનની શક્તિ કામ કરી શકે છે અગર જો તે પ્રહલાદને ગોદમાં લઇને અગ્નિમાં પ્રવેશ કરશે તો તે વરદાનની શકિત કામ કરી શકશે નહીં. ઢુંઢા બળી જશે અને પ્રહલાદ બચી જશે.

પ્રવેશ ૪ થો—હિરણ્યકશિપુનો ઢુંઢાની સાથે પ્રહલાદને બાળી નાંખવાની વ્યવસ્થા, રાણી શ્યામલતાંનો હૃદયદ્રાવક વાર્તાલાપ. ઢુંઢાનું ભસ્મ થઇ જવું. અને પ્રહલાદને અગ્નીમાથી વીષ્ણુ ભગવાનનું બચાવી લેવું.

પ્રવેશ ૫ મો—પ્રમોદ અને ચંચલા બન્ને જણુ મળીને લોભીલાલને સુધારાપર લાવે છે. પાણ્ડે પોતાની સ્ત્રીને લઇને ચંચલા પાસે આવે છે. એઓના ઉપદેશથી પાણ્ડેજી પણ સુધરી જાય છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—હિરણ્યકશિપુના દરબારીઓ પ્રહલાદને પોતાના રાજા બનાવવા ચાહે છે. પ્રહલાદ તેઓને કહે છે કે હું તમારા રાજનો રાજા બનવા નથી માંગતો તમો મારા રાજની પ્રજા બની જાઓ, એટલે કે તમો બધાય જગદીશના ભક્ત થઇ જાઓ. એ સાંભળીને બધાય જગદીશ હરેનો ગીત ગાય છે. એટલામાં હિરણ્યકશિપુ આવી પહોચે છે. અને બધાને હુકમ કરે છે કે પ્રહલાદને થાંભલા સાથે બાંધી દો; પરન્તુ હીરણ્યકશીપુની બધી પ્રજા અત્યાર સુધીમાં પૂરી રીતે તેની વીરૂદ્ધ થઇ ગઇ છે, તે તેની આજ્ઞાનું પાલન કરતી નથી. અન્તમાં પાગળની માફક હીરણ્યકશીપુ પોતે પ્રહલાદને થાંભલા સાથે બાંધી મારવાને તૈયાર થાય છે. એટલામાં રાણી રૂદન કરતી આવી પહોંચે છે, પરન્તુ પાગલ પતીની તલવારથી અચાનક ઘાયલ થઇ બેહોશ અવસ્થામાં જમીનપર પડી જાય છે. હીરણ્યકશીપુ પ્રહલાદને મારવા જાય છે કે તરતજ થાંભલો ફાટે છે અને ભગવાન નૃસીંહના રૂપમાં પ્રગટ થઇને હીરણ્યકશીપુનો વધ કરે છે. પ્રહલાદને મુકુટ અર્પણ કરે છે. અત્યન્ત આનંદની સાથે ખેલની સમાપ્તી થાય છે.

સમાપ્ત

॥ ॐ तत्सत्परमात्मने नमः ॥

પરમભક્ત પ્રહ્લાદ

અથવા.

નૃસિંહાવતાર

નામક

નાટકનાં ગાયનો.

નાન્દીઃ—

(૧)

જય રઘુપાત જય વ્રજપાત જય જગપતિ જગદીશ્વર
જય રાઘવ જય માધવ જય કેશવ કરૂણાકર
વિશ્વમ્ભર સર્વોપર નટનાગર ગુણસાગર
સુખકર્તા દુઃખહર્તા સબકા હૈ ગિરિવરધર—
સુખધામ સદા અભિરામ હરે સીતાપતિ રાધેશ્યામ હરે
નિશિવાસર તુમ્હેં નમામિ હરે
પ્રણમામિ હરે પ્રણમામિ હરે
શ્રી રઘુવર રાધાવર કરિયે દયા હમ સબપર—

બાળાઓઃ— (૨)

અહા વહ પ્રેમ હૈ કૈસા બંધે હૈં જગતકે સ્વામી
કભી વેશ વારાહકા કરતે કભી રૂપ નરસિંહકા ધરતે
બાહુ પકડ઼કર ભક્તોંકો લેતે ઉબાર ભવધારસે
નાથ ચરાચરગામી, એસે હૈં અન્તર્યામી—
તપમેં જપમેં યોગક્રિયામેં નિર્ગુણ જો કહલાતે
વહી પ્રેમમન્દિરમેં આકે સગુણ રૂપ બન જાતે
નાચતે ભક્તોંકે આગે નિરંજન નિર્વિકલ્પનામી—

વાસંમના:— (૩)

દોઉ નયનનકી ચોટ લગીરે મોરે
જબ લાગી તબ તનક ન જાની બહોત કરી મૈંને ઓટ—
તુમ અપને નયનોંકે મારેકો દમભર દેખતે જાઓ
ચુભા હૈ જો કલેજેમેં વહ નશ્તર દેખતે જાઓ
મૈં મર જાતા હું કયુંકર મરકે જીજાતા હું ફિર કયુંકર
ચડ઼ાકર પહલે અબરૂ પીછે હંસ કર દેખતે જાઓ
તક તક મારે તીર સજનવા કરત નઈ નઈ ખોટ—

સખીઓ:— (૪)

ફુલ રહી કૈસી કૈસી ફુલવારી ભેંવરા ગુંજત ડારી ડારી
પત્તે પત્તેપર હૈ જોબન બનઠનકે ઉપવનમેં
બૈઠી આજ પ્રકૃતિકી દેવી હોકર મતવારી—
ઝુંડ પક્ષિયોં કે કૈસી મનહરન રાગિની ગાતે હૈં
રાજસભામેં ભાટ લોગ જયું બિરદાવલી સુનાતે હૈં
નિખર રહી હૈ ઉભર રહી હૈ બસન્તઋતુ પ્યારી પ્યારી
લાઈ રાનીકી નજરકે લિયે રંગભરી સુંદર ડારી
ભર ભર થારી—

શ્યામલતા:— (૫)

સૃષ્ટિમેં સબ હૈં એક સમાન—
શ્યામ ગૌર મૈલે યા ઉજલે છોટે બડે નીચ યા ઉચે
નિર્ધન યા ધનવાન—
એક પ્રકૃતિ સબકી માતા હૈ એક પુરૂષ સબકા હી પિતા હૈ
એક હૈ સબ સન્તાન—
હાથી હો ચાહે ચીંટી હો જડ યા ચેતન કોઈ ભી હો
કયા જલ કયા પાષાણ—

શ્યામલતા:— (૬)

નારીકો ઔર ન દુજી ગતિ હૈ
નારીકા પતિ હી જીવન હૈ પતિ હી તન ઔર પતિ હી
મન હૈ
પતિ હી આભુષણ ઔર ધન હૈ પતિ હી સબ-સંપત્તિ હૈ
જ્ઞાન ભી પતિ હૈ ધ્યાન ભી પતિ હૈ
ધર્મ ભી પતિ હૈ શર્મ ભી પતિ હૈ
માન ભી પતિ હૈ પ્રાણ ભી પતિ હૈ પરમેશ્વર ભી પતિ હૈ

લોભીલાલ—પ્રમોદઃ—

સબ નામકે લિયે હૈ સભી નામકે લિયે
દૌલતકે વાસ્તે દૌલતકે વાસ્તે
મહલ બનાતે નામકે લિયે આગ લગાતે નામકે લિયે
યાર બહોત દૌલતકે વાસ્તે પ્યાર બહોત દૌલતકે વાસ્તે
સબસે ચહડ઼ કર સબસેબહડ઼કર
નામ
દૌલત
હોતા હૈ કહીં ધર્મ ભી તો નામકે લિયે
મુશ્કિલ નહીં હૈ સ્વર્ગ ભી દૌલતકે વાસ્તે

લોભીલાલ પ્રમોદ ચંચલા અને રામસિંગ (૮)

ચલો ઝગડા ગયા યહ નિર્ણય હુવા
નામ દૌલતસે બહડ઼ કર મોહબ્બત હૈ
હાં દૌલત બઢે જીતની ઉતના બઢે હૈ નામ
નામ જીતના બડાહૈ ઉતની દૌલત હૈ-નામ દૌલતસે—
ન બાપ હૈ બડા ઔર ન બેટા બડા
હુવા નિશ્ચય બદી હૈ તો ઔરત હૈ-નામ દૌલતસે—

બ્રાહ્મણો:— (૯)

ધન્ય ધન્ય ઇસ આર્યદેશકી નારી જાતિ હૈ ભાઈ
ઇસી જાતીસે દેશને પદવી સર્વ શિરોમણી પાઇ
માતાએં હોં જહાંમેં ઐસી વહીં સર્વ સંપતિ હૈ
વહીં સુમતિ હૈ વહીં સુગતિ હૈ વહીં પૂર્ણ ઉન્નતિ હૈ
હે વીરહૃદયા નમો નમઃ હે શાન્તિરૂપા નમો નમઃ

પ્રહલાદ પ્રમોદઃ— (૧૦)

શરણમેં આયે હૈં હમ તુમ્હારી દયા કરો હે દયાલુ ભગવન
સંભાલો બિગડી દશા હમારી દયા કરો હે દયાલુ ભગવન
ન હમમેં બલ હૈ ન હમમેં શક્તિ ન હમમેં સાધન
ન હમમેં ભક્તિ
તુમ્હારે દરકે હૈ હમ ભિખારી દયા હે કરો દયાલુ ભગવન્
જો તુમ હો સ્વામી તો હમ હૈં સેવક જો તુમ પિતા હો તો
હમ હૈં બાલક
જો તુમ હો ઠાકુર તો હમ પુજારી દયા કરો હે દયાલુ ભગવન

પ્રદાન કર દો મહાન શક્તિ ભરો હમારેમેં જ્ઞાન ભક્તિ
તભી કહાઓગે સર્વાધારી દયા કરો હે દયાલુ ભગવન્
ન હોગી જબતક કૃપાકી વૃષ્ટિ, ન હોગી જબતક દયાકી દ્રષ્ટિ
ન તુમ ભી તબતક હો ન્યાયકારી, દયા કરો હે દયાલુ ભગવન
હમે તો બસ ટેક નામકી હૈ પુકાર યહ રાધેશ્યામકી હૈ
તુમ્હારી તુમ જાનો નિર્વિકારી દયા કરો હે દયાલુ ભગવન્

પ્રહલાદ પ્રમોદઃ— (૧૧)

ભજરે મન રૈન દિનન હરિનામ
જૂટી દુનિયાકે ઝગડોંમેં મૂરખ કયોં ભરમાયા
ઇસ ચંચલ માયાકા સુખ હૈ બાદલકીસી છાયા
ઘડીભરકા આરામ—

અન્ત સમયમેં કામ ન આતા કોઇ બન્ધુ ઔર ભ્રાતા
ઠાઠ યહીં સારા રહ જાત હંસ અકેલા જાતા
પરમેશ્વર આતા કામ—

વારાંગનાઓઃ— (૧૨)

સુંદર રૂપ સોહાય કમરિયા નાગનસી બલ ખાય
લટપટ ચાલ ચલત અલબેલી ઝુંમર ઝોંકે ખાય મટકસે
ફુલ રહી પુલોંકી ડાલી ભંવરા ગુંજે બનકે માલી
કોયલ મસ્ત બજાએ તાલી બુલબુલ હૈ સરશાર, ચહકમે
જુઈ ચંપા ઔર ચંબેલી નરગિસકી હૈ આંખ રસીલી
ઝુમ રહા હૈ તખ્તે લાલાજાર મહકસે
દેખત મન લલચાયે સખીરી જોબન બલબલ જાયે
નયન રસીલે રસ મદમાતે ચિતવન તીર ચલાયે પલકસે
બાદે સબાને કી જો ઠઠોલી સુરક ગઇ પુલોંકી ચોલી
સર્વનાજને મારી ગોલી ગુન્ચોંકી હરમાર ચટકસે
સુમ્બુલને જુલ્ફેં લહરાઇ શબ્બુકી આંખે શર્માઈ
બલ ખાઇ જો કાકુલે ખમદાર લટકસે

અંક બીજો,

સખીઓ અને શ્યામલતાઃ—

સજન હટ ઠાની સમજત નાહીં
કરત મનમાની માનત નાહીં
પિતા પુત્ર જૈસે પદાર્થ કો પ્રાણોંસે પ્રિય જાને
પર ઈસ ઘરકા પિતા પુત્રકો બૈરી અપના માને
કહા કરૂં આલી પરત નાહીં ચયના
રોયે રોયે હારી સુનત નાહીં બચના
લાભ ઔર હાનિ સોચત નાહીં બહુત—

શ્યામલતાઃ— (૧૪)

ઇસ અસાર સંસારમેં સોચો તો ધર્મ હી સાર હૈ
બુદ્ધિમાનકો સદા ઉચિત હૈ રખના યે હી બિચાર
ધર્મનાશ જિસસે હો ઐસા કભી ન હો વ્યવહાર
ધર્મ હી સાર હૈ—
ગુરૂ પીત માત બંધુ ઔર નારી નાતે રિશ્તેદાર
દંડ યોગ્ય હો જાતે હૈં જો કરેં ન ધર્માચાર
ધર્મ હી સાર હય—
ઔર કહાંતક કહું ધર્મકી મહિમા બડી અપાર
ધર્મહેત હી સમય સમયપર હોતા હૈ અવતાર
ધર્મ હી સાર હૈ

પ્રહલાદઃ— (૧૫)

મુઝે ઔર ન દૂજેસે હૈ કામ મેરી પાટીપે લિખીયે હરિકા નામ
નર જન્મપે જબ દેતા હું ધ્યાન કર્તવ્ય યે હી મિલતા પ્રધાન
બસ યહી મેરા ધન ઔર ધામ મેરી પાટીપૈ લિખીયે હરિકા નામ
તબસે નહીં લાલચ ઔર રહા જબસે હીરા હરિ નામ ગહા
સબ ફીક હુવે દુનિયાકે દામ મેરી પાટીપે લિખીયે હરિકા નામ
હર આસકે પાસમેં હરિહરિ હૈ અબ તો હરશ્વાસમેં હરિહરિ હૈ
હરિનામકી લી મૈંને ડોર થામ મેરી પાટીપે લિખીયે હરિકા નામ

વિદ્યાર્થીઓઃ— (૧૬)

વ્રત ભંગ કરેંગે નહીં દુર્વાક્ય બોલ કર
સહ લેંગે જુલ્મ પ્રેમસે છાતીકો ખોલ કર
પીછેકો હટેંગે નહીં આગે હી બઢેંગે
કાતિલ જબ હમપે આયેગા તલ્વાર તોલ કર
શિકવમેં શિકાયતમેં બુરાઇમેં બદીમેં
દેખેંગે પહલે અપને જીગરકો ટટોલ કર
મોતી હૃદયકે માન સરોવરમેં બહોત હૈ
લાએ ભી રાધેશ્યામ કોઇ રોલ રોલ કર—

વિદ્યાર્થીઓઃ— ૧૭

જય જગદીશ હરે જય જગદીશ હરે
અખિલ લોકકે સ્વામી અતિ આનંદ ભરે...
દાની દીનાનાથ દયાનિધિ દીનબન્ધુ દાતા
હમ સબ પુત્ર તુમ્હારે તમ હો પિતા માતા...
અશરણશરણ અમર અનિવાશી અજ અન્તર્યામી
હમ સબ દાસ તુમ્હારે તુમ સબકે સ્વામી...
રાધેશ્યામ પ્રભો પરિપૂરણ પ્રકટત પરકાજા...
હમ સબ પ્રજા તુમ્હારી તુમ હો મહારાજા...

શ્યામલતાઃ— ૧૮

કયા અચ્છા હોતા ગલ ગલકે તલ્વારેં
બહ જાતી હોકર માતૃદુધકી ધારેં
સંસારમેં કોઇ નહીં કિસીસે લડતા
બલવાન કોઇ નિર્બલકો નહીં પકડતા
સબકો બાંધે સત્યતાકા રહતી તારેં
કણ કણસે હોતી શાન્તિ ભરી ગુંજારેં
સ્વાધીન સભી ધર્મજ્ઞ સભી જન હોતે
સબકે તન હોતે એક ઔર એક મન હોતે
આતી હોતી સત્યનાકી પ્રિય ઝનકારેં
સબ સૃષ્ટિ ગા રહી હોતી પ્રેમ મલ્હારેં

પ્રલ્હાદઃ— ૧૯

લગન લગી હય હરિ નામકી,
માતપિતા ભગિની ઔર ભ્રાતા,

જીતના જગ પરિવાર દીખાતા.
સબકી મમતાઓં કે ધાગે,
કોર બના હરિ ચરણુ મેં લાગે
પ્રીતિ પગી હૈ પ્રભુ પદમે
અબ પ્રીત પગી હય,-લગન લગી હય....

કોટવાલ, લોભી, પ્રમોદ, ચંચલાઃ— ૨૦

ધન્ય ધન્ય કોટવાલ તુમકો, ધન્ય તુમ્હારે માતા પિતા,
રાજા ઔર પ્રજા દોનોં પર, તુમને તો ઉપકાર કિયા,
નહિ માનવી હૈ યે કોઇ, સાક્ષાત્ બાણી હૈ યે.
દેવી ધાત્રી ગૌરી હૈ યા; માતા કલ્યાણી હૈ યે
તુમ હો બેશક ચાતુર જ્ઞાની, તુમને જાહીર કી મરદાની,
મૈંને તુમ્હરી શિક્ષા માની, ગુણવંતી માતા હો સ્યાની.
તુમને અપને દિલકે અંદર; અચ્છા સોચ બિચાર કિયા.

પ્રહલાદઃ— ૨૧

હરિ હરિ મોહે હૃદય લગાએ ગએ હૈં
તાપ સારા બિરહકા મિટાયે ગયે હેં
કારાગાર બૈકુંઠ બના હેં જહાં અપને વે પગ-પધરાયે ગયે હૈં
પાસમેં આકે પ્યાસ બુઝાકે દાસ અપને કો પ્રભુ અપનાયે ગયે હૈ

અંક ત્રીજો,

શ્યામલતાઃ— ૨૨

ધર્મ કહતા હૈ કે હાં અપની પરીક્ષા હો જાય
પ્રેમ કહતા હૈ પ્રથમ મેરી ચિકિત્સા હો જાય
ધારા આંસુકી બને ગર્મ રૂધિર છાતીકા
વોહ સહનશીલતા હો ગેર ભી અપના હો જાય
યા તો ઇસ પાપકે સંસારમે હો ચૈન અમન
વર્ના અન્યાયકા યેં વિશ્વ ભી સુના હો જાય
જલ્દ વોહ રસ્તા બતલાયે કોઈ રાધેશ્યામ
હમ રહેં વોહ ભી રહેં ઘર ભી નમુના હો જાય

ઢુંઢાઃ— ૨૩

હાં દેખના દેખના ગર્વીલીનારી
કૈસી મૈં પહની દોધારી કટારી હું આરી હું

પ્રલયકાળકી નારી હું કારી હું
ચપલા ચામુંડા ચંડી હું મહિમા મહાશક્તિ હું
પરમ પ્રચંડી જવાલામુખી હું—
મેરે કોપસે મેરે તાપસેમેરે હાથસે મેરે દાવસે
બચ સકતી હી નહી હૈ તુ
મૈં વોહ આગ લગાનેવાલી ચિનગારી હું—

વિષ્ણુઃ— ૨૪

ભાવકે ભુખે ભગવાન્
ભાવ ન હો યદિ સચ્ચા મનમેં તો સબ વ્યર્થ વિધાન
ભક્તજનોંકા ભાવ હી હોતા ચારોં ફલકા દાતા,
ભાવસે જો પાષાણકો પુજે નારાયણ મિલ જાતા.
ભાવ હી ઇસલિયે હૈ પ્રધાન.

ચંચલ, પ્રમોદ તથા લોભીલાલ :— ૨૫

દેખો યારો ઘરવાલેકો ઘરવાલીસે જ્ઞાન મિલા
રાષ્ટ્રીય વિદ્યાલયસે યહાં જ્યાદા વિદ્યાદાન મિલા,
સુખદાતા અબ હૈ ઘરવાલી ગુરૂમાતા અબ હૈ ઘરવાલી
યહ ન કહો હે પ્રાણધની તુમ હો સ્વામી મૈં સેવકની
પડી હતોડી જબ તબલેપર થાપ ચોંટ નિકલી તબ સુંદર
સચ હૈં દેવતા સચ હૈ દેવી;
આજ તુમ્હારે પુણ્યસે પાપીકો ભી સ્વર્ગસ્થાન મિલા

સભાસદોઃ— ૨૬

જય ત્રિભુવનભર્તા સંકટહર્તા જગકે કર્તા
મોદભરે જગદીશ હરે.
જય જનકે રક્ષક ખલકે ભક્ષક જન્મમરણસે
તીતપરે જગદીશ હરે,
જય સુખકે સાગર જગત ઉજાગર
નાગર નાના રૂપધરે જગદીશ હરે.

સમાપ્ત.